

WERKVORM 4: VOOR DE OPLEIDER (1)

BEELDGEBRUIK

VOOR DE
PABO-
OPLEIDER

Beelden van de Jodenvervolging in de les

Bij deze werkvorm is een aantal foto's, casussen en adviezen verzameld om studenten te laten nadenken over het gebruik van beelden van de Jodenvervolging in de les. Zijn foto's van bijvoorbeeld een massagraf of een concentratiekamp geschikt voor leerlingen in groep 7 en 8 of zijn deze leerlingen hier nog te jong voor? Met welke reacties van leerlingen moet je rekening houden? En hoe ga je om met verschillen tussen leerlingen in de groep? Studenten leren om te beoordelen onder welke voorwaarden foto's en films geschikt zijn om in groep 7 en 8 te gebruiken, en ontwikkelen een eigen visie.

Doelen van deze werkvorm zijn:

- > criteria formuleren waaraan foto's van de Jodenvervolging moeten voldoen om gebruikt te worden bij lessen in groep 7 en 8;
- > de context waarbinnen foto's van de Jodenvervolging zijn genomen beter leren kennen;
- > een eigen visie ontwikkelen op het gebruik van foto's van de Jodenvervolging;
- > studenten op de praktijk voorbereiden aan de hand van twee casussen.

Tip: gebruik bij discussies over de geschiktheid van de foto's de criteria (zie werkblad studenten) om een oppervlakkige 'welles-nietes'-discussie te voorkomen.

De werkvorm

Er zijn twee varianten uitgewerkt, waardoor het onderwerp breder belicht wordt. In variant A stellen studenten zelf criteria op voor het gebruik van beelden van de Jodenvervolging. Variant B richt zich op het omgaan met reacties van ouders aan de hand van twee sprekende casussen. De varianten duren ieder ongeveer 30 minuten. Studenten hoeven zich niet voor te bereiden.

Een jongen uit groep 8 leest de *Anne Frank Krant*.

WERKVORM 4: VOOR DE OPLEIDER (2)

BEELDGEBRUIK

Variant A:

criteria voor het gebruik van foto's opstellen

1. Werk in groepen. In deze werkvorm stellen studenten zelf eerst criteria op waaraan foto's van de Jodenvervolgung moeten voldoen voor gebruik in een les aan groep 7 en 8.
2. Deel daarna de zes foto's uit. Studenten beantwoorden enkele vragen en beoordelen welke foto's geschikt zijn.
3. Studenten bespreken de gegeven adviezen en vergelijken deze met hun eigen criteria.
4. Om na te bespreken kan iedere groep bijvoorbeeld een geschikte en een ongeschikte foto presenteren.

Variant B:

casussen uit de praktijk analyseren

Op scholen kan het gebeuren dat ouders naar aanleiding van lessen over de Holocaust een gesprek bij de docent aanvragen, omdat hun kind van streek is geraakt. Ook de Anne Frank Stichting krijgt een enkele keer een brief van ouders over de ongeschiktheid van sommige foto's voor kinderen. Studenten analyseren in deze werkvorm twee waargebeurde casussen (of een eigen casus) en bedenken hoe zij hierop zouden reageren. Deze werkvorm duurt ongeveer 30-40 minuten.

Het materiaal

Bij deze werkvorm hoort het volgende materiaal:

- > Werkbladen voor de studenten 1 en 2: criteria opstellen (Variant A);
- > Werkbladen voor de studenten 3 en 4: reacties van ouders (Variant B);
- > Zes losse foto's met een bijschrift op de achterzijde.

Pabo-studenten tijdens een bezoek aan het Anne Frank Huis.

WERKVORM 4: VOOR DE STUDENTEN (1) BEELDGEBRUIK

VOOR DE
PABO-
STUDENTEN

Variant A: criteria voor het gebruik van foto's opstellen

Zou jij in de les aan groep 7 en 8 geen foto van een massagraf gebruiken? Of kunnen leerlingen dit best aan omdat ze op televisie en achter de computer al genoeg gruwelijke beelden te zien krijgen? Wanneer zijn foto's en films van de Jodenvervolging geschikt om in de les te gebruiken? Om een eigen visie te ontwikkelen, gaan jullie foto's beoordelen en criteria opstellen.

Met deze werkvorm is het mogelijk om:

- > te oefenen met de analyse van foto's van de Jodenvervolging;
- > meer te leren over de context waarbinnen foto's van de Jodenvervolging zijn genomen;
- > criteria op te stellen voor het gebruik van deze foto's bij lessen aan groep 7 en 8 en een eigen visie te ontwikkelen.

Criteria voor foto's opstellen

- Schrijf op wanneer een foto van de Jodenvervolging volgens jullie geschikt is om in een les aan leerlingen in groep 7 en 8 te gebruiken. Noem drie criteria.
- Jullie gaan zes foto's beoordelen. Let op: lees de fotobijschriften op de achterkant nog niet. Beantwoord daarvoor per foto deze vragen:
 - Wat gebeurt er op de foto en wanneer is die waarschijnlijk genomen?
 - Welke mensen staan op de foto, hoe oud zijn ze, wat dragen ze? (slachtoffers, daders, helpers en omstanders)
 - Wie heeft de foto genomen en met welk bedoeling?
 - Lees nu het bijschrift op de achterkant van de foto.
 - Wat kan er met de mensen op de foto gebeurd zijn voordat deze foto genomen werd en daarna?
 - Welk gevoel roept deze foto waarschijnlijk op bij leerlingen?
 - Wat moeten leerlingen van deze foto leren? (gevoel, kennis, inzicht, anders?)
- Bespreek in de groep welke foto's volgens de criteria die jullie hebben opgesteld, geschikt zijn om in de les te gebruiken, wat twijfelgevallen zijn en welke foto's ongeschikt zijn om te gebruiken. Maak drie stapels.
- Lees de adviezen van de Anne Frank Stichting door. Vallen er nu nog meer foto's af en wat vinden jullie hiervan?
- Bedenk ten slotte nog een nieuw criterium of pas jullie eigen criteria aan.

Een leerling uit groep 8 leest de *Anne Frank Krant*.

WERKVORM 4: VOOR DE STUDENTEN (2)

BEELDGEBRUIK

ADVIEZEN VOOR HET GEBRUIK VAN FOTO'S EN FILMSTUKKEN OVER DE HOLOCAUST

- Gebruik geen gruwelijke beelden, omdat leerlingen in groep 7 en 8 nog jong zijn.
- Vraag je af wat je wilt overbrengen. Choqueren is niet hetzelfde als leren. Een foto of filmfragment van een massagraf maakt ongetwijfeld veel indruk, maar wat bereik je ermee? Leerlingen kunnen dichtklappen, waardoor je het leerdoel voorbijhaalt.
- De ontmenselijking van de joden was een doel van de nazi's. Op deze manier was het gemakkelijker om miljoenen mensen te vermoorden. Ga hier niet in mee en laat aan leerlingen geen ontzielde lichamen zien.
- Zorg daarom dat er op foto's en in films herkenbare mensen met een eigen identiteit te zien zijn.
- Zoek meer informatie over de historische foto's of het filmmateriaal. Veel foto's zijn gemaakt door nazi's. Voor anderen werd het namelijk al snel verboden om foto's te maken. Het doel van deze foto's was het verheerlijken van de nazi's en hun ideologie.

Meer doen met...

Er zijn veel films over de Jodenvervolging en de Tweede Wereldoorlog die gemaakt zijn voor volwassenen, maar die ook vaak in het onderwijs gebruikt worden. Wil je onderzoeken of een film geschikt is om in groep 7 en 8 de klas te vertonen? Voer dan een onderzoek uit aan de hand van dit stappenplan.

1. Kies een film uit die je aanspreekt en die je graag in de les zou willen gebruiken.
2. Bespreek van tevoren de checklist die je hebt gemaakt met de pabo-opleider. Je kunt ook contact opnemen met een medewerker van de Anne Frank Stichting.
3. Maak tijdens het kijken van de film aantekeningen en gebruik hiervoor de checklist.
4. Als je tot een positief oordeel komt, laat de film dan zien en observeer hoe de leerlingen op de film reageren.
5. Vat samen wat leerlingen hebben geleerd door het zien van de film.
6. De Anne Frank Stichting is geïnteresseerd in jouw analyse en ervaringen. Mail ze naar docenten@annefrank.nl dan krijg je feedback.

Pabo-opleider en -studenten discussiëren tijdens een bezoek aan het Anne Frank Huis.

WERKVORM 4: VOOR DE STUDENTEN (3) BEELDGEBRUIK

VOOR DE
PABO-
STUDENTEN

Variante B: omgaan met reacties van ouders

Op scholen komt het soms voor dat ouders een docent naar aanleiding van lessen over de Holocaust aanspreken, omdat hun kind van streek is geraakt. Om inzicht te krijgen in dit soort situaties gaan jullie met twee praktijkcasussen werken. De eerste casus is een e-mail van een moeder aan de Anne Frank Stichting over een foto, in de tweede casus wordt een situatie op school beschreven naar aanleiding van een les over de Holocaust.

Met deze werkvorm is het mogelijk om:

- > je voor te bereiden op gesprekken met ouders naar aanleiding van lessen over de Holocaust;
- > een indruk te krijgen van de mogelijke reacties van leerlingen op heftige foto's en of verhalen;
- > een eigen visie te ontwikkelen op het gebruik van beeldmateriaal van de Jodenvervolgung in de les.

'Mijn dochter is zich rot geschrokken'

E-mail aan de Anne Frank Stichting over een foto van kamp Bergen-Belsen.

Vragen bij de casus

1. Lees de adviezen van de Anne Frank Stichting door.
2. Wat vinden jullie van de argumenten die genoemd worden tegen het gebruik van deze foto?
3. Hoe kan het kind dat geschrokken is van de foto's geholpen worden?
4. Wat zouden jullie tegen deze moeder zeggen in reactie op haar brief?

Gaskamers

Een vader neemt contact op met de school. Zijn zoon uit groep 6 heeft daar voor het eerst gehoord over de gaskamers.

Vragen bij de casus

1. Hoe zou je reageren als dit op school was gebeurd na een van jouw lessen – op de leerling en op de ouders?
2. Welke lessen trek je hieruit voor het gebruik van gruwelijke beelden in de les?

Britse soldaten dwingen voormalige kampbewakers van Bergen-Belsen om de doden te begraven. Foto en bijschrift uit het educatieve dagboek, zie casus 'Mijn dochter is zich rot geschrokken'.

© By permission of the Imperial War Museum/BU 4025

'Onlangs heb ik het educatieve dagboek (om in te schrijven) voor mijn dochter van 11 gekocht. Tot onze schrik en verbazing staat daar een hele heftige foto in van het kamp Bergen-Belsen waarop een stapel lijken is te zien en waar aan een levenloos lichaam wordt getrokken. Alhoewel ik begrijp dat jullie ook de verschrikkingen van de Jodenvervolgung willen laten zien, vind ik het onbegrijpelijk dat jullie een dergelijke foto hebben opgenomen in dit dagboek. Mijn dochter is zich rot geschrokken. Jullie zouden op z'n minst de ouders/kinderen moeten waarschuwen dat dergelijke beelden zijn opgenomen. Er zijn veel kinderen die nog niet geconfronteerd willen worden met dergelijke concrete beelden. Het is voor veel kinderen veel te schokkend.'

'Onze zoon werd gisteren tijdens de geschiedenisles geconfronteerd met de gaskamers van Auschwitz. Gisteren was de Tweede Wereldoorlog voor hem nog de oorlog die hij kende van de kinderverhalen van zijn beide opa's. Nu werd het de oorlog van ontklede mensen die richting doucheruimtes werden gestuurd om er te sterven. Onze zoon was 's avonds na het eten ineens in tranen en kon niet meer slapen. We begrijpen niet waarom deze details aan kinderen van tien worden verteld. We willen jullie dan ook vragen om met elkaar beter na te denken over wat jullie willen vertellen over de Holocaust.'

WERKVORM 4: VOOR DE STUDENTEN (4)

BEELDGEBRUIK

ADVIEZEN VOOR HET GEBRUIK VAN FOTO'S EN FILMMATERIAAL OVER DE HOLOCAUST

- Gebruik geen gruwelijke beelden, omdat leerlingen in groep 7 en 8 nog jong zijn.
- Vraag je af wat je wilt overbrengen. Choqueren is niet hetzelfde als leren. Een foto of filmfragment van een massagraf maakt ongetwijfeld veel indruk, maar wat bereik je ermee? Leerlingen kunnen dichtklappen, waardoor je het leerdoel voorbijsticht.
- De ontmenselijking van de joden was een doel van de nazi's. Op deze manier was het gemakkelijker om miljoenen mensen te vermoorden. Ga hier niet in mee en laat aan leerlingen geen ontzielde lichamen zien.
- Zorg daarom dat er op foto's en in films herkenbare mensen met een eigen identiteit te zien zijn.
- Zoek meer informatie over de historische foto's of het filmmateriaal. Veel foto's zijn gemaakt door nazi's. Voor anderen werd het namelijk al snel verboden om foto's te maken. Het doel van deze foto's was het verheerlijken van de nazi's en hun ideologie.

Een leerling uit groep 8 leest de *Anne Frank Krant*.

© Anne Frank Stichting/ Fotografie Charlotte Bogaert

Meer doen met...

Er zijn veel films over de Jodenvervolging en de Tweede Wereldoorlog die gemaakt zijn voor volwassenen, maar die ook vaak in het onderwijs gebruikt worden. Wil je onderzoeken of een film geschikt is om in groep 7 en 8 de klas te vertonen? Voer dan een onderzoek uit aan de hand van dit stappenplan.

1. Kies een film uit die je aanspreekt en die je graag in de les zou willen gebruiken.
2. Bespreek van tevoren de checklist die je hebt gemaakt met de pabo-opleider. Je kunt ook contact opnemen met een medewerker van de Anne Frank Stichting.
3. Maak tijdens het kijken van de film aantekeningen en gebruik hiervoor de checklist.
4. Als je tot een positief oordeel komt, laat de film dan zien en observeer hoe de leerlingen op de film reageren.
5. Vat samen wat leerlingen hebben geleerd door het zien van de film.
6. De Anne Frank Stichting is geïnteresseerd in jouw analyse en ervaringen. Mail ze naar docenten@annefrank.nl dan krijg je feedback.

WERKVORM 4: FOTO PERRON AUSCHWITZ-BIRKENAU
BEELDGEBRUIK

**VOOR DE
PABO-
STUDENTEN**

Beelden van de Jodenvervolging in de les

WERKVORM 4: FOTO PERRON AUSCHWITZ-BIRKENAU BEELDGEBRUIK

VOOR DE
PABO-
STUDENTEN

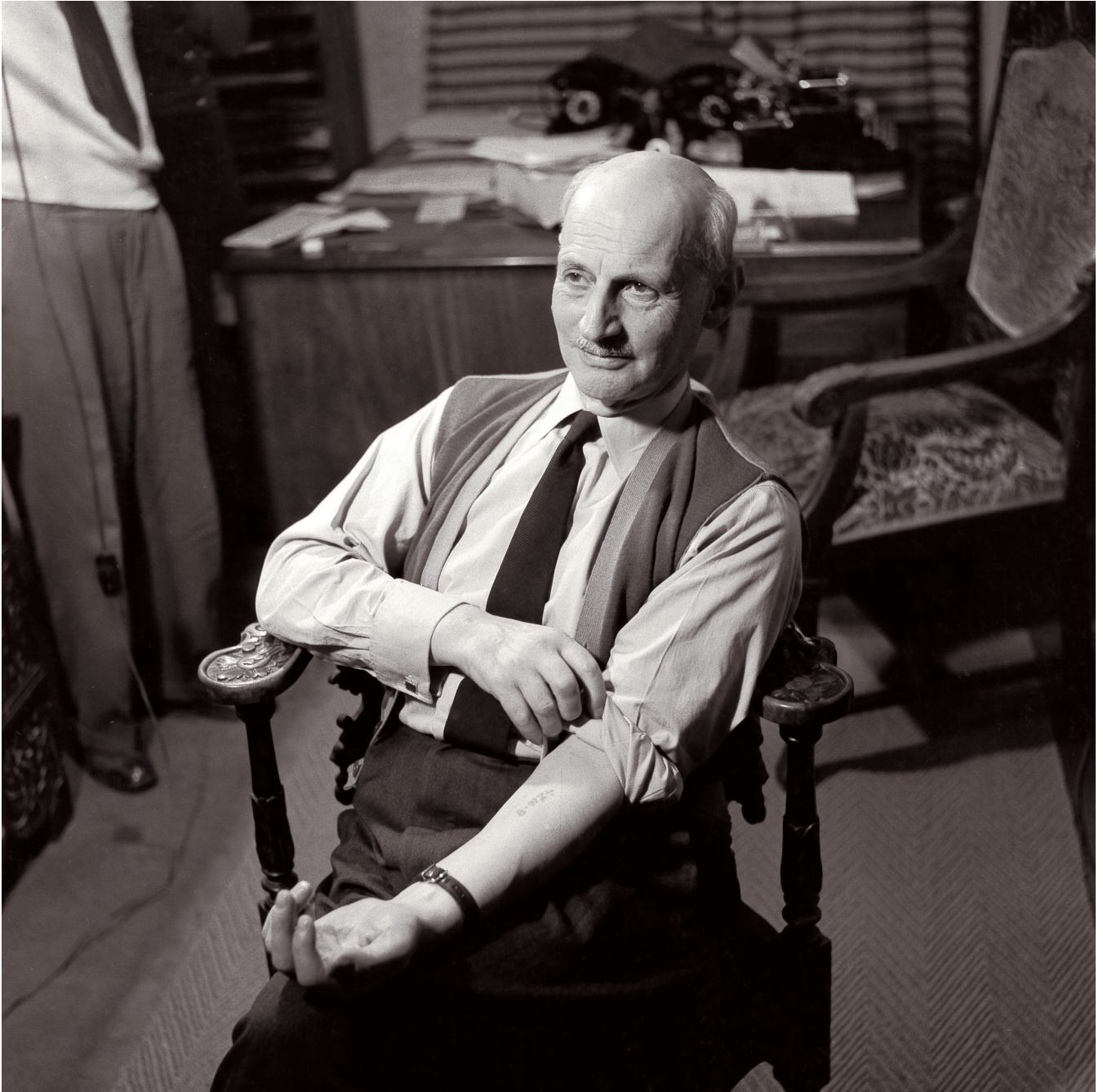
Beelden van de Jodenvervolging in de les

Hongaarse joden op het perron van kamp Auschwitz-Birkenau, mei 1944. Deze foto komt uit het zogenoemde 'Auschwitz-album'. De SS-mannen Ernst Hoffmann en Bernhard Walter maakten de foto's en legden zo nauwkeurig vast wat er met de joodse gevangenen gebeurde vanaf hun aankomst op het perron van Auschwitz-Birkenau. Het album bevindt zich nu in de collectie van herinneringscentrum Yad Vashem in Jeruzalem.

WERKVORM 4: FOTO OTTO FRANK IN 1954 BEELDGEBRUIK

VOOR DE
PABO-
STUDENTEN

Beelden van de Jodenvervolging in de les

WERKVORM 4: FOTO OTTO FRANK IN 1954

BEELDGEBRUIK

VOOR DE
PABO-
STUDENTEN

Beelden van de Jodenvervolging in de les

Otto Frank in het directiekantoor van zijn bedrijf aan de Prinsengracht in Amsterdam, 1954. Hij laat het nummer zien dat in het concentratiekamp Auschwitz-Birkenau in zijn arm getatoeëerd werd. Otto Frank was daar gevangene B-9174. De foto is gemaakt door de bekende fotograaf Maria Austria.

WERKVORM 4: FOTO BAARD AFKNIPPEN
BEELDGEBRUIK

**VOOR DE
PABO-
STUDENTEN**

Beelden van de Jodenvervolging in de les

WERKVORM 4: FOTO BAARD AFKNIPPEN BEELDGEBRUIK

VOOR DE
PABO-
STUDENTEN

Beelden van de Jodenvervolging in de les

Vernedering van een joodse man door leden van de Sicherheitsdienst (SD) in Warschau (Polen), oktober 1939. De foto maakt deel uit van een uitgebreide serie propagandafoto's.

WERKVORM 4: FOTO WACHTEN OP DEPORTATIE BEELDGEBRUIK

VOOR DE
PABO-
STUDENTEN

Beelden van de Jodenvervolging in de les

WERKVORM 4: FOTO WACHTEN OP DEPORTATIE BEELDGEBRUIK

VOOR DE
PABO-
STUDENTEN

Beelden van de Jodenvervolging in de les

Joodse kinderen wachten met hun ouders in Amsterdam op hun deportatie naar doorgangskamp Westerbork, 26 mei 1943. De foto is een propagandafoto.

WERKVORM 4: FOTO KAMP BERGEN-BELSEN BEELDGEBRUIK

VOOR DE
PABO-
STUDENTEN

Beelden van de Jodenvervolging in de les

WERKVORM 4: FOTO KAMP BERGEN-BELSEN BEELDGEBRUIK

VOOR DE
PABO-
STUDENTEN

Beelden van de Jodenvervolging in de les

Een Nederlands joods jongetje loopt langs gestorven gevangenen van concentratiekamp Bergen-Belsen, april 1945. George Rodger maakte deze foto kort na de bevrijding van het kamp door het Britse leger.

WERKVORM 4: FOTO BAGAGE AUSCHWITZ-BIRKENAU
BEELDGEBRUIK

**VOOR DE
PABO-
STUDENTEN**

Beelden van de Jodenvervolging in de les

WERKVORM 4: FOTO BAGAGE AUSCHWITZ-BIRKENAU BEELDGEBRUIK

VOOR DE
PABO-
STUDENTEN

Beelden van de Jodenvervolging in de les

Gevangenen van Auschwitz-Birkenau laden de bezittingen van net aangekomen joodse gevangenen uit, mei 1944. Deze foto komt uit het zogenoemde 'Auschwitz-album'. De SS-mannen Ernst Hoffmann en Bernhard Walter maakten de foto's en legden zo nauwkeurig vast wat er met de joodse gevangenen gebeurde vanaf hun aankomst op het perron van Auschwitz-Birkenau. Het album bevindt zich nu in de collectie van herinneringscentrum Yad Vashem in Jeruzalem.